

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.н. Николай Аретов Аретов

Институт за литература, БАН

Научно направление 05.04.02. Българска литература

по конкурс за заемане на академичната длъжност професор,
Професионално направление 2.1. Филология (Съвременна френска литература),
обявен в ДВ, бр. 87 от 19.10.2021 г.
с кандидат доц. д-р Рени Рачева Йотова

Доц. д-р Рени Рачева Йотова е завършила е Френски език и литература в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през 1991 г. През 2001 г. защитава докторантура с дисертационен труд на тема „Геометричното пространство в Новия роман“ (Париж X – Нантер). През 2007 г. се хабилитира за доцент във Франция, а през 2008 г. - в Софийския университет, където е преподавател от 1993, първо като асистент, след това като главен асистент, а от 2008 г. като доцент. Извън курсовете по френска литература Рени Йотова се насочва и към други тематични полета, нови не само за България – тя подготвя курсове в специалността „Африканистика“: „Литература-свят на френски език“ и „Африканска литература“.

Доц. Рени Йотова е ръководител на двама докторанти, ръководител е на един международен научен проект и участник в поне още един.

Рени Йотова е била главен редактор на списание „Франкофонски честоти“, орган на Асоциацията на преподавателите по френски език в България (АПФБ) (2003 – 2010), председател на Българската асоциация на специалистите по Канада (2006 – 2009) и член на Управлението на Франкофонския регионален център за Централна и Източна Европа

(ФРЕЦЦИЕ) (2010 - 2017). Рени Йотова е активен преводач от френски (Албер Камю, Жерар дьо Нервал, Агота Кристоф и др., включително и на български автори, които пишат на френски като Цветелина Добрева, Соня Ангелова и др. В отделни случаи Р. Йотова се изявява и като преводач и на текстове от български на френски (разказ на Палми Ранчев и др.). Като критик Р. Йотова има сериозен принос към представянето на чужди (не само френски) автори пред българската публика - Маргьорит Дюрас, Патрик Модiano, Джонатан Лител, Тахар Бен Джелун, Полин Реаж, Албер Камю, Марсел Пруст, Анри Бергсон, Ги Дьобор и др.

Научните интереси на Р. Йотова са насочени към съвременната френскоезична литература, създавана във Франция, Швейцария и Канада (Michel Tremblay). Специален акцент в заниманията ѝ представлява франкофонска литература. Много ценен се оказва пропуснатият от мен брой на „Панорама“ (2014), посветен на „романската“ (френскоезичната швейцарска литература) съставен и предговорен от Р. Йотова.

Други важни полета в нейните изследвания са проблемите на билингвизма и „изгнаническият опит“ на автори от различни държави, напуснали родината си и започнали да пишат на езици, различни от майчиния, главно на френски - Юлия Кръстева, Цветан Тодоров, Андрей Макин, Беса Мюфтиу, Ружа Лазарова, Нанси Хюстън, Милан Кундера и др. В някои случаи наблюденията върху емигрантите се опират и върху лични срещи и интервюта с тях (Адам Биро, Люба Юргенсон и др.). Вниманието на изследователката е фокусирано върху съвременни писатели, но, за да проникне по-дълбоко в разглежданите явления, тя се връща и към по-стари автори като Ж.-Ж. Русо. Към проблемите на билингвизма имат отношение и статиите на Рени Йотова, които се занимават с преподаването на френска литература.

Рени Йотова е автор и на статии за българската рецепция на френскоезични автори като Аполинер (2015), Блез Сандрар (2012), във втората тя коментира историята около откритото/мистифицираното от Кирил Кадийски руско издание на „Легендата за Новгород“. Рецепционните наблюдения на Рени Йотова, особено публикуваните в чужбина, не пропускат да представят и по-общата картина на българската литература, а и на политическия живот у нас. Ценни са публикациите, в които Р. Йотова представя пред френската публика българската литература, супцеляна « L'année 1925 dans la littérature

bulgare : les influences francophones » (2012). Тук вниманието е насочено към Николай Райнов, Асен Златаров, Боян Пенев и по-малко познатия Христо Стойчев, публикувал исторически труд на френски в София. В няколко други текста Рени Йотова се връща към Хр. Стойчев и неговата неортодокална и оспорима представа за българите.

В методологическо отношение изследванията на доц. Рени Йотова са комплексни, доминира стремежът да се приложат постулатите на т. нар. Женевска школа (Жан Старобински, Жан Русе, Жорж Пуле), с характерното съчетаване на психологизъм и структурализъм (или „форма“ и „структура“), която авторката добре познава и адаптира към обектите на своите изследвания.

Траен е интересът ѝ и към разкриването на връзката на съвременната литература с древните митове (на първо място елински и римски), както и насочването към философска проблематика. („За смисъла на страданието“, 2014) Р. Йотова често се връща към важните проблеми за паметта и сложната идентичност на автора, а и на персонажите му, бих казал – и на модерния човек като цяло.

В конкурса Доц. Рени Йотова участва с две кратки монографии от по стотина страници, посветени на творчеството на Агота Кристоф, публикувани в Швейцария (втората в съавторство със Sara de Balsi):

La Trilogie des jumeaux d'Agota Kristof, Infolio éditions, collection Le cippe, Genève, 2011.

Trois pièces d'Agota Kristof, Infolio éditions, collection Le cippe, Genève, 2016.

Двете книги закономерно се допълват, като представят различни жанрове в творчеството на Агота Кристоф. Първата монография е посветена на романовата „Трилогия на близнаците“: „Голямата тетрадка“, „Доказателството“ и „Третата лъжа“, провидени на български от Росица Ташева и публикувани от издателство „Колибри“ (2000). Йотова представя сюжета на романите, като търси сложните отношения между

автобиографично и фикционално, разгледани в контекста на драматичните политическите събития от представяната епоха, на изгнанието като съдба и на писането на език, различен от майчиния. Важен източник за тази проблематика е кратката книга на Кристоф *L'Analphabète*, на която изследването се позовава. Наблюденията на Рени Йотова предлагат и интересни съпоставки с творчеството на Андре Жид (*André Gide, Les Nourritures terrestres*).

След романовата трилогията още тук Йотова се насочва към драматургията на Агота Кристоф, на която е посветена втората монография. Две от разглежданите пиеси – „Плъхът“ и „Ключът“ са достигнали до българската публика благодарение на превода на Р. Йотова (2011). Монографията започва с ранните опити, подписани от Агота Кристоф с псевдонима Заик (*Zaïk*) и достига до връзките между романите и пиесите (някои от тях непубликувани от авторката), като намира допирни им точки с т. нар. „Театъра на жестокостта“ на Антонен Арто. Вниманието се насочва към ранната пиеса „Плъхът“ (*Un rat qui passe, 1972*), разглеждана в контекста на антитоталитарните антиутопии, и „Чудовището“ (*Le monster, 1972*), които предхождат появата на „Трилогията на близнаците“. Третата пиеса, към която се съсредоточават наблюденията в труда, е „Ключът от асансьора“ (1977), най-често поставяната пиеса на Агота Кристоф, определяна от критиката като *un bien étrange conte de fée*.

Наблюденията на Р. Йотова върху творчеството на Агота Кристоф и на други писатели от различни националности и с различен почерк, но със сходна съдба, както и разсъжденията на изследователи на тази проблематика, я отвеждат до едно важно обобщение, което разширява представите ни се само за изгнанието и литературата.

През ХХ в. се появява ново духовно семейство от писатели без корени. Към тази категория можем да причислим както писателите емигранти, бягащи от родината по политически причини, така и „екзистенциалните отшелници“, които не се чувстват у дома никъде. Думата изкореняване е биологичен термин и ако пренесем метафората на литературното поле: дървото без корени изсъхва и умира. Изкореняването е чувство, онтологически опит. Свързва се с тотална

загуба на отправни точки, с липса на принадлежност. Субектът живее в свят, който не му принадлежи, в една действителност, радикално различна от неговата. С творчеството на Агота Кристоф литературата на изкореняването достига крайна степен на nihilизъм, тя е дълбоко трагична, отрицателен опит: отричане на чуждия език, отричане на чуждата страна. Клаус, който е преживял четиридесет години в изгнание, твърди в *Третата лъжа*: „Казвам му, че животът е напълно безполезен, безсмислица, заблуда, безкрайно страдание, изобретение на един Не-Бог, чиято лошотия надхвърля здравия разум“. (2016)

Предложеният от Р. Йотова списък от публикации в научни (и литературни и с културна насоченост) списания и сборници включва 31 текста (някои от тях са в съавторство). Р. Йотова е редактор на няколко тематични броеве на литературни издания, съ-съставител на един научен сборник и редактор на друг.

След хабилитацията през 2008 г. Р. Йотова е участвала в 29 научни конференции в България и в чужбина. На някои от тях тя е и организатор.

Доц. Рени Йотова е съавтор на няколко учебника и учебни помагала, на критически текстове и др. Важно е участието ѝ в *La vie de l'esprit en Europe centrale et orientale depuis 1945, Dictionnaire encyclopédique* (Editions du Cerf, 2021) и в други речници и справочни издания. Рени Йотова редовно участва в различни форми на медийно и публично представяне на френски и франкофонски автори и литературни творби.

Представената от доц. д-р Рени Йотова Справка за оригиналните научни приноси, както и Списъка с публикациите са коректно изготвени. Списъкът с цитати на нейни трудове е респектиращ.

Заклучение

Цялостната преподавателска, изследователска, критическа и преводаческа дейност на доц. Рени Йотова напълно отговаря на изискванията на закона и това ми дава основание без колебание препоръчам да бъде избрана за професор в Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

27 февруари 2022

Проф. д-р Николай Аретов

Институт за литература, БАН